

รายงานโครงการวิจัยฉบับสมบูรณ์
สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)

โครงการวิจัยและพัฒนากระบวนการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้
ที่เหมาะสมกับภูมิสังคมและรองรับการเปลี่ยนแปลงบนพื้นที่สูง

รหัสโครงการ 199974

โครงการศึกษาผลกระทบของสังคมผู้สูงอายุ
ต่อผลิตภาพของครัวเรือนเกษตรกรบนพื้นที่สูง

โดย

ณัฐวรรณ ธรรมสุวรรณ และคณะ

เดือน ธันวาคม ปี พ.ศ. 2567

งบประมาณสนับสนุนงานมูลฐาน (Fundamental Fund)

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567

จากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

รายงานโครงการวิจัยฉบับสมบูรณ์
สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)

โครงการวิจัยและพัฒนากระบวนการเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้
ที่เหมาะสมกับภูมิสังคมและรองรับการเปลี่ยนแปลงบนพื้นที่สูง

รหัสโครงการ 199974

โครงการศึกษาผลกระทบของสังคมผู้สูงอายุ
ต่อผลิตภาพของครัวเรือนเกษตรกรบนพื้นที่สูง
The Study on Impact of Aging Society on Agricultural
Productivity in Highlands

โดย

คณะผู้วิจัย	สังกัด
นางสาวณัฐวรรณ ธรรมสุวรรณ	สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
นางสาวเกษราภร ศรีจันทร์	สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
นายปภพ จีรัตน์	คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้
นางสาวณิรินทร์พัชร ชยวงศ์ธร	สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)

เดือน ธันวาคม ปี พ.ศ. 2567

งบประมาณสนับสนุนงานมูลฐาน (Fundamental Fund)
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567
จากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) และ สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) ที่ให้การสนับสนุนทุนวิจัย ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 ขอขอบคุณ กลุ่มผู้สูงอายุเป้าหมายในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง 18 แห่ง ที่สละเวลาให้ข้อมูลและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมทั้งนักวิชาการส่งเสริมและพัฒนา สวพส. หัวหน้า และเจ้าหน้าที่ สวพส. ที่ปฏิบัติงานในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง 18 แห่ง ได้แก่ แม่สลอง วาวิ ห้วยก้างปลา โหล่งขอด ป่าแป๋ ปางมะโอ แม่แฮหลวง ป่าเกี๊ยะใหม่ ผาแตก สะเนี่ยน วังไผ่ น้ำแขวง บ่อเกลือ ปางยาง ถ้ำเวียงแก แม่สอง พบพระ และผาผึ้ง-ศรีคีรีรักษ์ ตลอดจน ผู้ที่เกี่ยวข้องที่ได้ประสานงานการเก็บข้อมูล อำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน และร่วมดำเนินการ วิจัยในครั้งนี้ให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

คณะผู้วิจัย
ธันวาคม 2567

คณะผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการ

ชื่อ-สกุล	นางสาวณัฐวรรณ ธรรมสุวรรณ
ตำแหน่ง	นักวิจัย 5
หน่วยงาน	สำนักวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
ที่อยู่	65 หมู่ 1 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200
โทรศัพท์	0-5332-8496-8 ต่อ 3205
Email:	natthawan04@gmail.com

ผู้ร่วมวิจัย

(1) ชื่อ-สกุล	นางสาวเกษราภร ศรีจันทร์
ตำแหน่ง	ผู้อำนวยการ สำนักอำนวยการ
หน่วยงาน	สำนักอำนวยการ สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
ที่อยู่	65 หมู่ 1 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200
โทรศัพท์	0-5332-8496 ต่อ 1119
Email:	kesaraporns@hrdi.or.th
(2) ชื่อ-สกุล	นายปภพ จีรัตน์
ตำแหน่ง	เจ้าหน้าที่โครงการ
หน่วยงาน	คณะผลิตภัณฑ์การเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ที่อยู่	63 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย เชียงใหม่ 50290
โทรศัพท์	053 873 611
Email:	papob9261@gmail.com
(3) ชื่อ-สกุล	นางสาวณิรินทร์พัชร ชยวงศ์ธร
ตำแหน่ง	เจ้าหน้าที่โครงการ
หน่วยงาน	สำนักวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
ที่อยู่	65 หมู่ 1 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200
โทรศัพท์	0-5332-8496-8 ต่อ 3205
Email:	Kaooat.aumjiw@gmail.com

สารบัญเรื่อง

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
คณะผู้วิจัย	ข
สารบัญเรื่อง	ค
สารบัญตาราง	จ
สารบัญภาพ	ช
บทคัดย่อ	ซ
Abstract	ญ
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 หลักการและเหตุผล	1
1.2 วัตถุประสงค์	2
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	3
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	
2.1 สถานการณ์และผลกระทบสังคมสูงอายุ	4
2.2 แนวคิดการคาดการณ์อนาคตเชิงกลยุทธ์ (Strategic Foresight)	7
2.3 แนวคิดพหุพลัง (Active Aging)	8
2.4 แนวคิดผลิตภาพการผลิต	9
2.5 บริบทการทำการเกษตรบนพื้นที่สูง	10
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	
3.1 วิธีการวิจัย	15
3.2 สถานที่ดำเนินการวิจัย	21
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์ผล	
4.1 การศึกษาโครงสร้างอายุของสังคมสูงอายุในโครงการพัฒนาพื้นที่สูง แบบโครงการหลวง	23
4.1.1 ความรุนแรงของสถานการณ์สังคมสูงอายุ กระจายตัวของสังคมสูงอายุ	23
4.1.2 สถานะทางเศรษฐกิจ สังคม และปรับตัวของผู้สูงอายุในประกอบอาชีพ	30
4.2 ผลกระทบของสังคมสูงอายุต่อการดำรงชีพของผู้สูงอายุและเยาวชน	49
4.2.1 การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการประกอบชีพของผู้สูงอายุ	49
4.2.2 การจัดทำข้อเสนอแนะเชิงกลยุทธ์เบื้องต้นในการส่งเสริมอาชีพ ในและนอกภาคการเกษตรที่รองรับการเปลี่ยนแปลงสังคมสูงอายุ	51

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	61
เอกสารอ้างอิง	71
ภาคผนวก	
แบบสอบถามเกษตรกรผู้สูงอายุ (อายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป) บนพื้นที่สูง	74

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 การจัดกลุ่มผู้สูงอายุของนักวิจัยหรือนักวิชาการทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศโดยใช้เกณฑ์ช่วงอายุ	5
2 ระดับของการเข้าสู่สังคมสูงอายุของชุมชนในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง 43 แห่ง	25
3 การกระจายตัวของระดับความรุนแรงของการเข้าสู่สังคมสูงอายุในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงฯ	27
4 จำนวนประชากรทั้งหมด จำนวนและสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปในแต่ละกลุ่ม	29
5 จำนวนและสัดส่วนชาติพันธุ์ของผู้สูงอายุกลุ่มเป้าหมาย	32
6 จำนวนและสัดส่วนเพศ ศาสนา และการศึกษาของผู้สูงอายุกลุ่มเป้าหมาย	32
7 จำนวนและสัดส่วนช่วงวัยสูงอายุ สถานภาพทางการสมรส สถานะในครอบครัว และสมาชิกในครัวเรือนที่อาศัยอยู่จริงของผู้สูงอายุกลุ่มเป้าหมาย	33
8 จำนวนและสัดส่วนโรคประจำตัวของผู้สูงอายุกลุ่มเป้าหมาย	33
9 จำนวนและสัดส่วนช่องทางการรับข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตรของผู้สูงอายุกลุ่มเป้าหมาย	34
10 จำนวนและสัดส่วนการเข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรมภาคการเกษตรในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา (ฤดูกาลเพาะปลูกปี พ.ศ. 2566/2567) ที่ผู้สูงอายุเข้าร่วม	35
11 จำนวนและสัดส่วนโครงการหรือกิจกรรมภาคการเกษตรในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา (ฤดูกาลเพาะปลูกปี พ.ศ. 2566/2567) ที่ผู้สูงอายุเข้าร่วม	35
12 จำนวนและสัดส่วนการเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตร	36
13 จำนวนและสัดส่วนกลุ่มทางการเกษตรที่ผู้สูงอายุเข้าร่วมเป็นสมาชิก	36
14 การขึ้นทะเบียนเกษตรกรของครัวเรือนเกษตรกรผู้สูงอายุ	36
15 รูปแบบการทำการเกษตรของเกษตรกรผู้สูงอายุ	37
16 จำนวนพืชที่เกษตรกรผู้สูงอายุปลูก	37
17 ชนิดพืชสร้างรายได้	38
18 ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร (ไร่)	38
19 เอกสารสิทธิในที่ดินทำกิน	38
20 แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร	39
21 จำนวนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร (แหล่ง)	39
22 จำนวนแรงงานการเกษตรเพื่อสร้างรายได้ (คน)	40
23 ประเภทและจำนวนแรงงานการเกษตรเพื่อสร้างรายได้แต่ละประเภท (คน)	40
24 การใช้เทคโนโลยีหรือเครื่องจักรกลเพื่อการเกษตร	41
25 ชนิดเครื่องจักรกลเพื่อการเกษตรและพาหนะ	41
26 เงินลงทุนเพื่อทำการเกษตรในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา (ฤดูกาลเพาะปลูกปี พ.ศ. 2566/2567)	42

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
27	แหล่งเงินลงทุนเพื่อทำการเกษตรในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา (ฤดูกาลเพาะปลูกปี พ.ศ. 2566/2567)	42
28	ประเภทค่าใช้จ่ายในการเงินลงทุนเพื่อทำการเกษตรในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา (ฤดูกาลเพาะปลูกปี พ.ศ. 2566/2567)	42
29	รายได้ของเกษตรกรผู้สูงอายุเป้าหมายโดยภาพรวม (บาท)	43
30	รายได้จากภาคการเกษตรของเกษตรกรผู้สูงอายุเป้าหมาย (บาท)	44
31	รายได้นอกภาคการเกษตรของเกษตรกรผู้สูงอายุเป้าหมาย (บาท)	44
32	แหล่งรายได้นอกภาคการเกษตรของเกษตรกรผู้สูงอายุเป้าหมาย (บาท)	44
33	แหล่งจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร	45
34	จำนวนแหล่งจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร (แหล่ง)	45
35	การออมเงินของเกษตรกรผู้สูงอายุเป้าหมาย	46
36	ภาระหนี้สินของเกษตรกรผู้สูงอายุเป้าหมาย	46
37	เกณฑ์คะแนนผลิตภาพแรงงาน	47
38	ผลิตภาพแรงงานครัวเรือนเกษตรกรผู้สูงอายุบนพื้นที่สูง	47
39	ลักษณะการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ	48
40	การประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ	49
41	ปัจจัยที่มีผลต่อผลิตภาพแรงงานครัวเรือนเกษตรกรผู้สูงอายุบนพื้นที่สูง	50
42	ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัวในการประกอบอาชีพของเกษตรกรผู้สูงอายุบนพื้นที่สูง	51
43	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุบนพื้นที่สูง	51
44	ปัจจัยหลักที่มีอิทธิพลต่อการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุบนพื้นที่สูง	53

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	วิธีการการสร้างฉากทัศน์แบบ Matrix 2x2	8
2	โครงสร้างอายุและเพศของประชากรทั้งประเทศ (พ.ศ. 2565) และประชากร ในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง (พ.ศ. 2565 – 2566)	24
3	สัดส่วนแรงงานในพื้นที่และกลุ่มอาชีพ	49

